

TERRI

XAVIER PORTABELLA, AMIC, ADVOCAT I ASTRÒLEG

Després dels anys quaranta la vida teatral catalana va desaparèixer a terme algun cop, fins a l'any 1946, cap representació teatral d'avantguerra; el seu estudi era espaiós i sovint s'hi celebraven tertúlies on tots els amics del pintor hi tenien entrada lliure, i força, fins i tot, en posseïen la clau. En aquest ambient Portabella fou induït pels contertulius a escriure una peça, El caragol i la corbata, de la qual hom publica un fragment, precedit d'una evocació del seu amic Terri.

Tot el món de fantasia de Xavi Portabella, totes les coses que va viure, va sentir i va regalar l'emmarquen com el bohemí més intel·ligent i sarcàstic, més endreçat i humà.

Si la meua ploma fes capaç de ser objectiva, si sabés no emocionar-se, el pou d'anècdotes d'en Xavi seria inesgotable i la seva figura humana seria reivindicada.

Xavi Portabella vivia en una ciutat diferent; anar al seu costat era descobrir personatges, fins carrers que, potser anant-hi sol, feien basarda i, anant-hi amb ell, esdevenien lluminosos, familiars.

En Xavi, que va tenir bressol de randes, va esdevenir un demòcrata en tot el sentit de la paraula. Les seves amistats anaven del més enravenat home de diners al més humil dels escombriaires, i de dones no en parlem; caldria llegir el seu llibre que parla de l'ixa Thabellor, l'home que va ésser ell, el desdoblament, el mort car ell ja és mort.

L'ixa o en Xavi varen esdevenir gairebé mítics en un temps descarnat i fred, en un temple on a l'humor li ferien les ales; ambdós varen ser tocats per les coses belles i el llegat és el llibre de contes i l'obra de teatre *El caragol i la corbata*; la seva incursió en la parcel·la literària queda gravada amb originalitat en dues peces poc comunes.

En Xavi va viure el teatre d'avantguerra; les novetats d'aquella hora les va assimilar; però no va ésser un esclau del moviment, en va fruit i les va barrejar amb el seu món quotidià; per a uns, un món estrafolari; per a d'altres, humà, ple de veritats.

Durant els anys quaranta la vida teatral catalana va quedar col·lapsada per la prohibició de la censura, que no va permetre —fins ben entrat el 1946— cap representació en la nostra llengua. Malgrat això es van dur a terme algunes activitats clandestines, com les que tingueren lloc a l'estudi del pintor Xavier Portabella, que fins ara no havien estat consignades. Xavier Portabella va viure els ambients teatrals d'avantguerra; el seu estudi era espaiós i sovint s'hi celebraven tertúlies on tots els amics del pintor hi tenien entrada lliure, i força, fins i tot, en posseïen la clau. En aquest ambient Portabella fou induït pels contertulis a escriure una peça, *El caragol i la corbata*, de la qual hom publica un fragment, precedit d'una evocació del seu amic Terri.

* *

Tot el món de fantasia de Xavi Portabella, totes les coses que va viure, va sentir i va regalar l'emmarquen com el bohemí més intel·ligent i sarcàstic, més endreçat i humà.

Si la meua ploma fos capaç de ser objectiva, si sabés no emocionar-se, el pou d'anècdotes d'en Xavi seria inesgotable i la seva figura humana seria reivindicada.

Xavi Portabella vivia en una ciutat diferent; anar al seu costat era descobrir personatges, fins carrers que, potser anant-hi sol, feien basarda i, anant-hi amb ell, esdevenien lluminosos, familiars.

En Xavi, que va tenir bressol de randes, va esdevenir un demòcrata en tot el sentit de la paraula. Les seves amistats anaven del més enravenat home de diners al més humil dels escombriaires, i de dones no en parlem; caldria llegir el seu llibre que parla de l'Ixa Thabellor, l'home que va ésser ell, el desdoblament, el mort, car ell ja és mort.

L'Ixa o en Xavi varen esdevenir gairebé mítics en un temps descarnat i fred, en un temple on a l'humor li ferien les ales; ambdós varen ser tocats per les coses belles i el llegat és el llibre de contes i l'obra de teatre *El caragol i la corbata*; la seva incursió en la parcel·la literària queda gravada amb originalitat en dues peces poc comunes.

En Xavi va viure el teatre d'avantguerra; les novetats d'aquella hora les va assimilar; però no va ésser un esclau del moviment, en va fruit i les va barrejar amb el seu món quotidià; per a uns, un món estrafolari; per a d'altres, humà, ple de veritats.

El joc teatral el va fer a la mesura de la seva vida, amb tota la sinceritat i amb tota la cruesa, perquè no sabia o no volia dir mentides.

Érem als anys quaranta, uns anys marcats pel buit totalitari, perquè la repressió tenia tota la força del fanatisme i podia cridar. Res no enterbolia aquella atmosfera tan carregada d'espanyolisme i despullada de catalanitat.

Eren uns anys de desconcert i de por; les presons estaven plenes i, al carrer, el desencís es notava; parlar català era com una aventura.

Entremig d'aquest desolat panorama floria, amb força, Xavi Portabella, l'home del carrer de les Beates, número 8, l'home original en tot, en el vestir i en el viure, amb un tracte afectuós que feia que quedessis immersit en la seva xarxa; advocat de carrera i astròleg d'afecció, partia els seus dies a cavall de cada cosa.

El seu estudi era deliciós i molt espaiós. Tenia un piano amb so metàl·lic on s'acompanyava per cantar cuplets i havaneres molt malament, una llar de foc i, penjada a la campana, una Gioconda pintada per ell mateix; a l'esquerra de la llar, un entresol amb una cuineta com de juguina; al bell mig de l'estudi, un llum de fusta de braços tornejats i, a sota, una taula gran plena de papers de tota mena, des dels de la seva professió fins als de poesia, de programes del Liceu a retalls de diaris; de tot hi havia, i tot en el desordre més normal d'aquest món. El fons l'emmarcava un gran finestral per on es veia una simfonia de teulades. De les parets penjaven quadres d'artistes amics.

A l'estança particular, al dormitori d'ell hi havia un bell llit d'estil però buit; dintre s'hi ajustaven quatre potes i una post al damunt. Al penja-robes s'hi moria, menjat per les arnes, un frac blau cel i a terra podies comptar-hi molts parells de sabates, molts.

En Xavi era home de nits i d'espectacles, coneixedor de tot; a ell, que podia ésser un filòsof, li plaïa parlar amb la gent més humil i desheretada: tramoistes, escombriaires, pidolaires, enterramorts, però sobretot amb les alcavotes, aquestes dones dotades d'un pòsit de coneixements i secrets professionals i mai no mancades de tendresa.

Amb aquestes dones de davantal multiplicat i, de vegades, cara de mal geni, en Xavi hi tenia llargues converses i deia que hi aprenia més que en qualsevol llibre.

En Xavi era un enamorat del seu temps de jove i la seva indumentària xocava una mica: portava xalina, armilla i

sandàlies; a més, era astròleg; per no res et deia un munt de veritats de coses íntimes que quedaves astorat i bocabadat, però sobretot era un gran observador i un garlaire empedreït, era un garlaire que et prenia, sempre era interessant; les seves converses eren d'altura, però quan l'interessava, quedava ran de terra; sabia demanar i beure's un *carajillo* i sabia renegar, sabia viure el món que trepitjava, era brillant en les converses fins a eclipsar el seu oposant, però sobretot era bo. Bo vol dir que estimava tothom i que amb tothom compartia tot el que tenia: el seu estudi, els seus diners i les seves nits que s'escolaven parlant.

Jo, manyà d'ofici, un dia li vaig lliurar vint claus del seu pis que va distribuir entre altres tants amics més estrafolaris que ell. Un matí hi vaig coincidir amb l'Enriqueta Martí, aquella dona que deien que segrestava nens per donar la seva sang al rei. En aquell cas vaig topar amb una desferra humana, ja que, com els pintors Aulèstia i Alba, i molts d'altres, ella també tenia clau per poder entrar i sortir quan volgués del pis del carrer de les Beates.

Tot aquest món degradat, l'artístic, i el de coll fort varen fer d'ell un ésser extraordinari, diferent, únic, i això i la seva portentosa imaginació li varen dictar *El caragol i la corbata*, una tragicomèdia humana i descarnada, però poètica i tendra.

L'autor va jugar amb els ingredients del teatre afegint-hi, com si ho fes seriosament, el *cor*, però, com l'anunciaven aleshores les revistes, «Chor de 5 noies emprenyadores 5».

Després, la balada poètica del ceguet i per fi el guinyol de l'execució.

Tot això fa que l'obra tingui una importància capital i que faci meditar més, molt més, que una peça normal de teatre.

En Xavi va fer aquesta peça com un divertiment, com si fes volar coloms, només com si ho fes, perquè ell sempre era original i molt intencionat. No hi ha res gratuït en la seva peça teatral.

Crec que un estudi seriós de la seva obra, que serien les *Nadales*, el llibre *Contes confidencials* i aquesta obra, ens donaria el volum exacte de qui era aquest advocat i astròleg, amic i poeta.

Jo l'he recordat molt: encara no he trobat l'amic que tingués el seu gruix amical i la seva originalitat.

Xavier Portabella

EL CARAGOL I LA CORBATA (Fragment)

(Abans d'aixecar-se el teló, el cor de criatures emprenyadores que són les nenes d'un col·legi entona l'Himne de Santa Teresa.)

HIMNE DE SANTA TERESA

Hoy España está de fiesta
porque manda un general
muy valiente y muy cristiano.
¡Viva nuestro general!

En la paz como en la guerra
por su astucia y su tesón
es un bravo descendiente
de Agustina de Aragón.

¡Viva el orden!

¡Viva la ley!

¡Viva el Caudillo

que quiere ser rey!

Se castiga el adulterio

por el Código Penal

y el que hace este sacrilegio

ha de pasarlo muy mal.

Para colmo de venturas,

por Orden Ministerial,

se fueron las prostitutas.

¡Viva nuestro general!

¡Viva el orden!

¡Viva la ley!

¡Viva el Caudillo!

QUE QUIERE SER REY.

VEU D'UNA MONJA: Bueno, niñas: a ver si mañana sale como hoy; y sobre todo puntualidad, que debemos recibir al señor Obispo con los máximos honores, porque viene también con la máxima representación; y ahora, vamos un momento a la capilla...

(Se sent una campanada i s'aixeca el teló.)

QUADRE PRIMER

(L'escena representa una capella d'un condemnat en una presó de poble de cap de partit: és com sempre, una cella corrent on s'han instal·lat un Crist, una taula vella i unes quantes cadires.)

Hi ha d'haver, almenys, una porta per on entrin i surtin els personatges; millor que simuli una reixa; una finestra petita amb reixes també, per on es vegi que és de nit, hi és molt escaient.

En el moment d'aixecar-se el teló es troben en escena el REU, el SACERDOT, els dos GERMANS DE LA PAU I LA CARITAT i el DEFENSOR.

El REU està assegut al costat de la taula; el SACERDOT passeja resant amb un llibre sacre; els dos GERMANS i el DEFENSOR enraonen a l'altre extrem de l'escena, és a dir, al costat de la porta.

Abans d'aixecar-se el teló se sent una campanada: una campanada d'aquestes que anuncien l'arribada d'una hora trista.)

REU: És espantós: no ho puc arribar a creure: un condemnat a mort.

GERMÀ 2: Pobre xicot.

REU (al SACERDOT): Vostè que és influent, miri de veure que m'afusellin i no em donin garrot.

SACERDOT: Ja ho demanem, fill meu: tingues paciència...

Tots comprenem que és trist aquest moment: resigna't, i creu en la clemència de Déu. Si el penediment que diuen no és de mentida, accepta el càstig amb humilitat, que trobaràs obertes, en deixar la vida, les portes del cel de bat a bat.

Que ja t'he dit, pobre amic, que Déu perdona el que es penedeix sincerament: si ara et toca passar una mala estona, fruitàs del cel eternament.

Que Déu et vol veure de seguida; per això ha volgut que fessis tan bona confessió.

REU: Però em sap tant greu, mossèn —Perdre la vida...—

Tot per culpa del ximple defensor!

DEFENSOR: Ja hi tornem: no sé pas què volia; vaig informar una hora o potser més.

Però ja vaig dir-li el primer dia

que ho veia negre... convicte i confés...

En el judici ni un sol testimoni

va restar-li culpabilitat...

Un cas que no el salvava ni el dimoni...

i jo, que no sóc més que un advocat...

REU: I no us vàreu posar cap pedra al fetge.

DEFENSOR: No poden desmentir-se els fets provats.

REU: Si en lloc de ser advocat féssiu de metge

no curaríeu més que els constipats.

El fiscal sí, que apretava i en sabia,

no s'oblidava ni d'un sol detall.

DEFENSOR: Ni jo: però tot us comprometia.

REU: El president feia cada badall

quan parlàveu.

DEFENSOR: Potser tenia gana...

Si abans d'entrar ja estàveu condemnat;

ni que hagués informat una setmana

n'hauria tret res: estava tot provat.

REU: Sí..., la mateixa tonada,

que estic convicte i confés.

DEFENSOR: Bé! Doncs una altra vegada

crideu en Coll i Rodés.

SACERDOT: No us exciteu: l'hora és molt trista

però no has de perdre per això la reflexió;

sigues sensat i no perdis de vista

que no et vol cap mal el defensor,

ets tu, amic meu, que vas tenir un mal dia;

el fet era molt lleig i molt provat;

va fer no obstant el màxim que podia...

però ha de triomfar sempre la veritat.

No es pot anar contra la llei divina.

REU: Ja ho sé, pare.

SACERDOT: Doncs agraeix a Déu

que en la darrera hora t'encamina

a fruir del perfum i al costat seu.

Segueix-te penedint: medita...

Pensa en la vida que has portat...

Jo no em mouré d'aquí: aprofita

que el penediment borra el pecat.

I et casaré si ho vols, d'aquí una estona,

ja que creus que és la teva obligació.

REU: Veritat que sí?

SACERDOT: Aquesta dona

serà la teva, davant del Senyor.

I et casaràs amb la consciència neta,
i si algú li pregunta demà
com vas morir, dirà amb la testa dreta
que vas morir, com mor un bon cristià.

REU: No voldria morir de cap manera.

SACERDOT: Què hem de fer-hi, si no hi ha un altre remei;
quan un actua tan a la lleugera
ha després d'aguantar el pes de la llei.

GERMÀ 1: Ara ja està tot fet; heu de ser home...

GERMÀ 2: Tinc entès que l'últim condemnat
va passar la nit a tall de broma
tranquil i...

SACERDOT: Va morir com un malvat!
Deia coses que ferien les orelles,
es mofava de la Santa Trinitat...
Aquest, pobre, va fugir de les ovelles
del Senyor; però torna al seu ramat.

GERMÀ 2: Fugim ara un moment de la tristesa
i organitzem el vostre casament;
si voleu, amb tota franquesa,
seré padrí i us faré un bon present.

REU: Gràcies.

DEFENSOR: Només falta la parella
si voleu que la vagi a buscar...

REU: Sí; digueu-li que penso molt en ella,
que no trigui, que no em faci esperar.

DEFENSOR: Qui és i on viu?

REU (*apuntant en un paper*): Treballa en una casa
de putes, no gaire lluny d'aquí.

GERMÀ 2: Això és deixar la flama per caure en plena brasa.

DEFENSOR: M'és igual; el que vull...

GERMÀ 2: Oh, ja, ja, és sortir.

REU: Teniu el nom i l'adreça,
digueu-li que no trigui.

DEFENSOR: No patiu.

Us prometo que aniré de pressa.

GERMÀ 2 (*al DEFENSOR, que se'n va*): Apa, murrri; d'això se'n
[diu fer el viu.

DEFENSOR: Bé; doncs, adéu.

TOTS: Adéu, fins ara.

SACERDOT: Veureu com tornarà dintre un moment.

GERMÀ 2: Però alegreu-vos; no poseu aquesta cara...

Per casar-vos heu d'estar més somrient.

CARCELLER: Hi ha una senyora molt decidida; sembla estran-

gera. Li he dit que no pot entrar, però m'ha clavat un insult molt groller; m'ha amenaçat; després s'ha tret la cartera i m'ha donat... rebeula!; potser us obtindrà l'indult.

- GERMÀ 1: Qui sap.
- GERMÀ 2: Tot pot ser.
- SACERDOT: Que Déu ho faci.
- GERMÀ 2: A vegades la fortuna ve així, sense més ni més.
- REU: Feu-la entrar ràpid.
- CARCELLER: Sí, sí senyora, sí; passi.
- ELLA (*enjogassada*): Bona nit.
- REU: Bona nit i moltes gràcies.
- ELLA: A mi les gràcies? De res.
- REU: Teniu senyora molta influència, teniu, senyora, molta amistat, amb el ministre o el diputat o amb els que manen aquesta audiència?
- ELLA: No els conec, ni sé qui són, ni m'interessa coneixe'ls; aquesta mena de personatges no em fan fred ni em fan calor.
- REU: Aleshores...
- SACERDOT: Un moment, no anem de pressa. Digueu, senyora: què us ha dut a aquests paratges? Qui us ha fet venir a aquestes hores, a la capella de la [presó?]
- ELLA: ...he vingut... la veritat... amb la creença que estaria sola; m'esvero amb tanta gent; no sóc una senyora d'influència, ...jo sóc una senyora... que va fent. Tinc un àlbum de records i poesies signat per literats i algun que altre pintor; n'hi ha que han escrit només que ximpleries; però d'altres, la veritat, ja estan millor. I m'ha semblat que el tenir la signatura d'un condemnat seria un bon record; ...m'atrau tant el misteri i l'aventura...
...i això de veure un condemnat a mort...
- REU: Us veniu doncs a mofar de l'agonia? A fer-me escarni de la mala sort?
- ELLA: No m'enteneu; el que voldria és compartir l'espera de la mort.
- SACERDOT: Tots l'esperem, la mort, bona senyora.
- ELLA: Però no sabem el dia en què vindrà; fins l'agònic quan li arriba l'hora

alena amb l'esperança del demà,
i un no sap si morirà de pulmonia
o dels budells o d'una indigestió,
si serà curta o llarga l'agonia...
Vós ho sabeu exacte, tot això.

Compreneu doncs, amic, el que voldria?

Ni escarnir, ni mofar-me de la gent;
sentir el que vós sentiü en aquest dia;
pensar una estona amb vostre pensament.

Sentir la rebellió o l'esgarrifança
en veure-us cara a cara amb el botxí.

Conèixer la recança i la frisança
d'adonar-se que la vida arriba al fi.

Si creieu que la mort us allibera

o si deixeu la vida amb gran dolor;

si creieu que una altra vida espera,

i si és amb Déu o amb la reencarnació?

Compreneu el que vull? Sentir la violència
que aquesta nit, sens dubte, sentiü vós;

i, al mateix temps, mirar-me en la consciència
d'aquest brètol botxí, facinerós.

I si voleu confiar-me alguna cosa,

un infant, un encàrrec, o un secret,

em sentiré contenta i orgullosa

i em semblarà que tinc el cor més net.

REU: Doncs seieu al voltant d'aquesta taula

i partim-nos l'últim vas de vi;

que m'aconsola molt vostra paraula;

no em deixeu fins que em duguin al botxí.

Que si m'he sentit sol tota la vida,

al costat vostre em sento molt més fort;

i en veure-us tan valenta i decidida

ja no em fa tanta por això de la mort.

SACERDOT: És una histèrica que gosa amb la tortura.

GERMÀ 1: Però l'ha calmat i ens ha salvat la nit.

(...)

SUMMARY

During the 40's the Catalan theatrical life was restrained, for — till 1946 — the censorship did not allow any performance in catalan. In spite of this, secret activities, such as those taking place in the studio of the painter Xavier Porta

RESUMEN

Durante los años cuarenta la vida teatral catalana quedó colapsada por la prohibición de la censura, que no permitió —hasta bien entrado 1946— representación alguna en catalán. Ello no obstante, se llevaron a cabo algunas actividades clandestinas, como las que tuvieron lugar en el estudio del pintor Xavier Portabella, que hasta ahora no habían sido consignadas. Xavier Portabella vivió los ambientes teatrales de antes de la guerra; su estudio era espacioso, y en él se celebraban a menudo tertulias donde todos los amigos del pintor tenían entrada libre, y muchos poseían incluso la llave. En este ambiente, Portabella fue inducido por los contertulios a escribir una pieza, *El caragol i la corbata*, de la que aquí se publica un fragmento, precedido de una evocación de su amigo Terri.

XAVIER PORTABELLA, AMIC, ADVOCAT I ASTRÒLEG

RÉSUMÉ

Dans les années 40, la vie théâtrale catalane resta paralysée car —jusqu'à la fin de l'année 1946— la censure ne permit aucune représentation en catalan. Cependant, des activités clandestines, comme celles qui avaient lieu dans l'atelier du peintre Xavier Portabella, étaient réalisées, activités qui n'ont pas été consignés jusqu'à présent.

Xavier Portabella participait aux milieux théâtrales d'avant-guerre; son atelier était spacieux et on y donnait souvent des soirées pour causer auxquelles tous les amis du peintre étaient invités, et quelques-uns avaient même la clef de son studio. Dans ce milieu, Portabella fut persuadé par ses camarades d'écrire une pièce, *El caragol i la corbata*, dont l'on publie un fragment, précédée d'une évocation de son ami Terri.

SUMMARY

During the 40's the Catalan theatrical life was restrained, for —till 1946— the censorship did not allow any performance in catalan. In spite of this, secret activities, such as those taking place in the studio of the painter Xavier Porta-

bella, activities which have not been reported till today, were carried out.

Xavier Portabella was acquainted with the theatrical circle of the pre-war period; his studio was roomy and many people used to gather there for conversation. The painter's friends could go to these meetings freely and many of them even had the key of his apartment. Since he belonged to that social circle, Portabella was persuaded to write a play, *El caragol i la corbata*, from which we publish a passage, preceded by an evocation from his friend Terri.

RÉSUMÉ

Dans les années 40, la vie théâtrale catalane resta paralysée car — jusqu'à la fin de l'année 1946 — la censure ne permit aucune représentation en catalan. Cependant, des activités clandestines, comme celles qui avaient lieu dans l'atelier du peintre Xavier Portabella, étaient réalisées, activités qui n'ont pas été consignées jusqu'à présent.

Xavier Portabella participait aux milieux théâtraux d'avant-guerre; son atelier était spacieux et on y donnait souvent des soirées pour causer auxquelles tous les amis du peintre étaient invités, et quelques-uns avaient même la clef de son studio. Dans ce milieu, Portabella fut persuadé par ses camarades d'écrire une pièce, *El caragol i la corbata*, dont l'on publie un fragment, précédé d'une évocation de son ami Terri.

SUMMARY

During the 40's the Catalan theatrical life was restrained, for — till 1946 — the censorship did not allow any performance in catalan. In spite of this, secret activities, such as those taking place in the studio of the painter Xavier Portabella, were carried out.